

Oxögat

nr 3
2015

MEDLEMSBLAD • FÖRENINGEN VADSTENA-AKADEMIENS VÄNNER

ORDFÖRÄNDEN HAR ORDET

Kära VA-vänner!

AV INGA LEWENHAUPT

Vilken intressant och lysande Akademiesommar 2015! VD Nils Spangenberg och alla medverkande är bara att gratulera.

Ni som vill återuppleva minnen från sommaren men också ni som gick miste om föreställningarna kan ta del av många fina pressomdömen liksom en inspelning från *Son of Heaven* på Slottet på VA:s hemsida www.vadstena-akademien.org. Vid sidan av enastående insatser av scenografen Marika Feinsilber och regissören Nils Spangenberg utmärkte sig dirigenten David Björkman, som på s. 4 i detta nummer får en mer ingående presentation i en intervju av Lars Grahn.

Ur floden av övriga positiva röster kan därutöver nämnas ett som vi har fått från f.d. museichefen fil. dr Barbro Stribolt, som sett många föreställningar på Gamla Teatern, och som tyckte att "ingen har varit så kongenial med lokalen som 2015 års uppsättning av *Les Grandes Nuits*". Det epokkännetecknande frontala spelet i scenöppningen och dess omedelbara närhet liksom föreställningens barocktema ansåg hon passa teatern "som handen i handsken". Det gjorde även "de välgjorda dekorationerna, som är kopior (målade/eller fotograferade) efter 1700-talsförlagor på Drottningholm och Gripsholm", och som hon dock tyckte hade förtjänat ett ursprungsomnämmande i det annars mycket välgjorda programmet.

Akademien gav oss i år möjligheter att "smaka på" musikteater från vår samtid och från tidigt 1700-tal. Nästa år får vi uppleva sent 1700-tal i en "double-bill" med en tragedi och en komedi, som presenteras i anknytning

MARTIN HELLSTRÖM

Les Grandes Nuits gavs på Gamla Teatern den 8–14 juli 2015 i tidsenlig iscensättning av Annastina Malm, koreografen Karin Modigh och med kostymer av Johan Glaumann.

till ett av Riksbankens jubileumsfond delfinansierat internationellt forskningsprojekt kallat "Performing Premodernity". Några ord om detta spännande samarbetsprojekt skriver Nils Spangenberg på s. 3.

I samband med årsmötet framkom åter många medlemmars önskemål om ett besök i Oslo. Vi har därför börjat undersöka möjligheterna för en bussresa för att se *Turandot* på Oslooperan fredagen den 13 maj. I anslutning till resan försöker vi få till ett besök på Norges äldsta teater i Halden, Fredrikshalds teater

från 1838, som har ett intressant förråd av gamla kulisser.

OBS! Alla medlemmar är välkomna med synpunkter och förslag till styrelsen. Och årsmötet kommer att äga rum den 31 juli 2016!

Inga Lewenhaupt, VAV-ordförande.

OXÖGA

"Oxöga, oval åskådarröppning i slutna teaterloge, efter det motsvarande fr. *oeil de boeuf*, vilken beteckning gives runda fönsteröppningar i allm." [Svensk Uppslagsbok, 1934 års upplaga.] Oxögat ger möjlighet att observera utan att bli observerad och har fått ge namn åt vänföreningens förnyade medlemsblad.

VADSTENA-AKADEMIENS VÄNFÖRENINGIS STYRELSE EFTER ÅRSMÖTET DEN 26 juli 2015

ORDFÖRANDE: **Inga Lewenhaupt**, 070-721 46 07, inga@lewenhaupt.com

SEKRETERARE: **Rebecka Millhagen Adelswärd**, 070-753 29 99, rebecka.millhagen@telia.com

KASSÖR: **Kerstin Ramå**, 070 249 01, kerstin.rama@gmail.com

MEDL. REGISTRET: **Viveka Anderberg Åkerhielm**, 070 921 88 05, viveka.akerhielm@medingesateri.se

KLUBBMÄSTARE: **Christer Casell**, 0143-141 22, casell.014314122@telia.com

Loa Falkman, 070 855 04 23, rosy.falkman@telia.com

Lars Grahn, 070-588 34 50, grahnlars@telia.com

Ture Rangström, 08-656 66 89, rangstromture@gmail.com

Viveca Sörensen, 073-938 01 04, vivecao@outlook.com

För medlemskap, adressändring, stolsköp eller mer information kontakta Viveka Anderberg Åkerhielm, se ovan. Vänföreningens bankgiro: 294-4569

Redaktion: Rebecka Millhagen Adelswärd, Inga Lewenhaupt och Lars Grahn.

Grafisk form: Anna L Andrén
Tryck: Ala Tryck, Vadstena 2015

LARS GRAHN

ÅRSMÖTE

Ett sammandrag från vänföreningens årsmöte den 26 juli 2015

AV REBECKA M. ADELWÄRD

Ordföranden Inga Lewenhaupt välkomnade ett nittiototal personer till föreningens 38:e årsmöte, som denna gång ägde rum i Vadstena folkhögskolas stora konferenssal. Hon uttryckte sin glädje över att så många medlemmar valt att komma till mötet trots att det inte var jubileumsår. Årsmötet valde Inga Lewenhaupt och Rebecka Millhagen Adelswärd till mötesordförande respektive mötessekreterare. Magnus Vahlquist och Lars Molin utsågs till protokolljusterare.

Inga Lewenhaupt föredrog verksamhetsberättelsen och kommenterade föreningens ekonomi för år 2014. Medlemsantalet var oförändrat 510 personer och det ekonomiska resultatet något lägre än föregående år på grund av den stora jubileumssatsningen och förnyelsen av medlemsinformationen i form av det nya medlemsbladet Oxögat. Föreningen har bidragit med 50 000 kronor till Akademiens operaproduktion *Silverskeppet* och 25 000 kr till dess jubileumsarrangemang.

Årsmötet godkände verksamhetsberättelsen samt resultat- och balansräkningarna för 2014.

Ordföranden hänvisade till att den ekonomiska redogörelsen även detta år skulle möjliggöra en överföring av 50 000 kronor till Akademiens operaproduktion. Hon redogjorde för styrelsens förslag efter samråd med Akademien gällande utdelning av stipendier till sångarna för förtjänstfulla insatser i operan *Son of Heaven*:

Stipendium på 20 000 kr ur *Fonden till Ingrid Maria Rappes* minne till countertenoren Daniel Carlsson.

Stipendium på 15 000 kr ur *Lars Kritz' fond* till mezzosopranen Karin Osbeck.

Stipendium på 10 000 kr ur *Lars Kritz' fond* till sopranen Sanna Gibbs.

Stipendium på 10 000 kr ut *Lars Kritz' fond* till alten Susanna Sundberg.

Märta Christina Vahlquists stipendium på 15 000 kr till barytonen Richard Hamrin (medel disponerade av Akademien).

Årsmötet fastställde styrelsens förslag till användning av föreningens disponerade medel. Ordföranden meddelade också att *Britt Ekberg* för förtjänstfulla orkesterinsatser skänkt fyra stipendier à 10 000 kr till flöjtisten

Kristine West, första violinisten Stina Jansson, andra violinisten Maria Wernberg och cellisten Stina Petersson, vilka utdelats vid den sista föreställningen av *Les Grandes Nuits* på Gamla Teatern.

I enlighet med § 7 i föreningens stadgar skall styrelsen bestå av ordförande, kassör, sekreterare och minst fyra högst sex övriga ledamöter. Ordföranden utses vid årsmötet för tiden fram till påföljande årsmöte. Årsmötet utser varje år hälften av övriga styrelseledamöter för en period av två år. Valberedningens förslag föredrogs av Maria Waxegård. Årsmötet beslutade i enlighet med detta om ett oförändrat antal övriga ledamöter, dvs sex stycken. Valberedningen föreslog vidare omval av ordföranden och årsmötet beslutade i enlighet med detta. Sekreteraren vald till 2016 förklarade sig villig att kvarstå. Då May Broomé avböjt omval föreslog valberedningen nyval av Kerstin Ramå. Årsmötet beslutade enligt valberedningens förslag att enhälligt välja Kerstin Ramå till vänföreningens kassör på två år. Av övriga styrelseledamöter kvarstår enligt föregående årsmötesbeslut Lars Grahn, Ture Rangström och Viveca Sörensen ytterligare ett år. Christer Casell och Viveca Anderberg Åkerhielm omvaldes på två år. Då Louise Petrén avböjt omval föreslog valberedningen nyval av Loa Falkman på två år. Då han ännu inte slutgiltigt hade tackat ja föreslogs platsen vara vakant tills dess ett definitivt besked kom. Vid nej skulle platsen förbli vakant. Årsmötet beslutade i enlighet med valberedningens förslag. Valberedningen föreslog även omval på ett år av de ordinarie revisorerna Bo Ribers och John Waller. Likaså omval av revisorsersättarna Arne Svahn och Karl-Erik Svensson på ett år. Årsmötet beslutade i enlighet med valberedningens förslag. Även valberedningen bestående av Maria Waxegård (smk), Inger Wiik och Jan Johansson omvaldes.

Medlemsavgiften för 2016 förblev oförändrad, dvs. 200 kr för enskild medlem, 300 kr för par, 100 kr för ungdom under 25 år, 5 000 kr för företagsmedlem, 2 000 kr för ständig medlem och 3 000 kr ständigt medlemskap för par. Ordföranden meddelade även att information om kommande resa samt om Akademiens framtidsplaner kommer att ges i novembernumret av *Oxögat*.

Ordföranden avtackade May Broomé och Louise Petrén för fleråriga och mycket förtjänstfulla insatser som kassör respektive medlemsregisteransvarig och utdelade blommor.

Även Britt Ekberg avtackades för sin generösa stipendiegåva.

Diplom och blommor utdelades sedan till de fem stipendiaterna, som tackade med ett sångprogram ackompanjerat av pianisten Sofia Nilsson: Susanna Sundberg sjöng *Zueignung* av Richard Strauß, Richard Hamrin *I drömmen är du mig nära* av Emil Sjögren och Karin Osbeck och Sanna Gibbs Blomsterduetten ur *Lakmé* av Léo Delibes.

Dirigenten David Björkman presenterade sig därefter och gav en livfull och uppskattad beskrivning av sitt arbete med operan *Son of Heaven*, som många årsmötesdeltagare skulle se samma kväll. Han avtackades med en flaska champagne.

Ordföranden avslutade därefter årsmötet.

LOA FALKMAN NY LEDAMOT

Kära VAV:s vänner!

Med glädje har jag tackat ja till att bli ledamot av VAV:s styrelse.

Min relation till Vadstena-Akademien är synnerligen god och går mer än fyrtio år tillbaka i tiden. Efter mitt första år på Operaskolan 1971 blev jag tillfrågad av regissören Leif Söderström och Arnold Östman att medverka i en opera av Abbatini och Marazzoli, som heter *Dal male il bene* som vi spelade på den underbara gamla teatern i Vadstena. Min roll var en härlig blandning av Papageno och Leporello! Produktionen blev mycket lyckad med begåvade elever, som jag sedermera arbetade med i yrkeslivet och har haft fortsatt vänskap med.

Vadstena-Akademien är en viktig institution för operaelever och musikstuderande där man får prova på yrkeslivet under några intensiva veckor under sommaren i den fantastiska Vadstenamiljön. Min förhoppning är att jag med min erfarenhet av drygt fyrtio år i yrket ska kunna bidra till Vadstena-Akademiens fromma!

Hjärtliga hälsningar

Loa Falkman

ERIK MÅRTENSSON/TT

Fem skåp rör sig graciöst över scenen, dörrarna öppnas och de sköna "odödliga" visar sig. Med sin sång försöker de trösta den ångestridne kejsaren.

Att dirigera sjungande skåp

AV LARS GRAHN

Sommarens opera i Vadstena, *Son of Heaven*, med musik av den japanske tonsättaren Moto Osada och (engelskt) libretto av Kerstin Perski, blev en stor framgång. Tolv föreställningar i slottets bröllopsal var fullsatta, publiken och medierna gav genomgående positiva omdömen. "Visuellt anslående och bedövande",

skrev Bo Löfvendahl i Svenska Dagbladet. Per Feltzin talade i radions Kulturnytt om Osadas "fullständiga kraft och kontroll över sina verktyg" och om att orkestern under David Björkmans ledning hade "en säregen stram klang".

Operan handlar om Shi Huangdi, den förste kejsaren av Kina, som fullbordade den kinesiska muren, gjorde slut på de stridande staternas period och skapade ett enat rike. Hans söner kunde inte hålla samman kejsardömet. Det upplöstes 207 f.Kr., tre år efter faderns död. Men maktstriderna är sidomotiv i operan. I centrum står kejsarens kamp med

sin dödsskräck. Sex kvinnliga figuranter, på scenen ofta dolda i vita skåp, spelar ett slags "odödliga" kommenterande, tröstande och besvärjande gestalter.

Shi Huangdis roll sjöngs av Jakob Högstrom, baryton, och sönerna av Wiktor Sundqvist, tenor, Daniel Carlsson, counter tenor, och Richard Hamrin, baryton. De kvinnliga figuranterna – narren, krigaren, poeten, trollkarlen, danserskan och den blinda – gestaltades av Johanna Rudström, Karin Osbeck, Cassandra Lemoine, Christina Nilsson, Sanna Gibbs och Susanna Sundberg.

FRÅN VA:S KANSLI

Bästa vänförening!

AV NILS SPANGENBERG

Till vår stora glädje lyckades vi i år genomföra hela två operaproduktioner: *Les Grandes Nuits* och *Son of Heaven*. Båda produktionserna blev lyckade både konstnärligt och publikt, och vi fick många fina omnämnanden i medierna.

Det finns önskemål från många om att vi borde göra en produktion på Gamla Teatern varje år. Till dem säger jag att det gjorde vi så gärna bara pengarna fanns! En liten produktion där går lös på en miljon eller så ... Vi söker naturligtvis ständigt och jämt med ljus och lycka efter medel hos en mängd fonder, stiftelser och andra – men fler tips emottages tacksamt!

Vi är inte rika men vår ekonomi är i alla fall i balans och det vill jag att den skall förbli. Vi tar alltså inga onödiga risker även om ett visst risktagande naturligtvis ingår i en sådan här verksamhet. Vi vet ju aldrig om publiken

vill fortsätta att komma i så stora skaror som hittills och vi vet aldrig om sökta medel blir oss tilldelade.

Det vi framförallt kan göra är att oförtrutet sträva mot nya konstnärliga höjder, så att vi även fortsatt kan attrahera de bästa unga talangerna och de mest entusiastiska åskådarna samt inte minst ännu fler medlemmar till den eminenta vänföreningen! På så sätt bevisar vi om och om igen vårt existensberättigande. I skrivande stund når mig de förskräckande nyheterna att Västerås Sinfonietta hotas av nedläggning vilket torde bevisa att ingen går säker!

Nästa år då? Mer detaljer kommer vid en senare tidpunkt, men så mycket kan jag avslöja att på slottet blir det opera av äldre märke. I ett samarbete med forskningsprojektet "Performing Premodernity", vilket till stor del finansieras av Riksbankens jubileumsfond, kommer vi att under samma kväll framföra två sena 1700-talsoperor influerade av J.W. Glucks så kallade operareform. En tragedi och en komedi inspirerade av bland andra den franske filosofen Rousseau. *Comala* från

1780 är komponerad av en Pietro Morandi med libretto av ingen mindre än librettisten till Glucks *Orfeo*, Ranieri de Calzabigi, och utspelas i ett vilt och dimmigt skotskt klipp-landskap. *Nina* från 1786 av den mer kände tonsättaren Giovanni Paisiello och librettisten Giambattista Lorenzi utspelas i en solig italiensk slottspark. I *Comala* är musiken fylld av dramatisk kraft och *Nina* är det första italienska försöket i att skriva ett sångspel med talad dialog efter fransk förebild.

Vi planerar också för en rad andra projekt, bland annat en kammarmusikakademi för unga instrumentalister, men här hänger det än så länge lite i luften på grund av ovan nämnda orsaker. Vi får som sagt återvända till detta!

På vår hemsida hittar ni en inspelning av *Son of Heaven* samt ett fint "podprogram" om och kring föreställningen med intervjuer och annat smått och gott. Gå gärna in och lyssna! *Les Grandes Nuits* spelades in av Sveriges Radio P2 för sändning senare i höst.

Nils Spangenberg är VD och konstnärlig ledare för Vadstena-Akademien

David Björkman om sitt arbete med *Son of Heaven*

AV LARS GRAHN

Son of Heaven blev en fin föreställning men produktionen lär ha varit mycket tidspressad. Hur gick det till?

Moto Osada hade hållit på med den nya operan i tre–fyra år, fick jag höra, så jag väntade mig ett färdigt partitur. Men så blev det inte. Han och librettisten Kerstin Perski arbetade runt vissa idéer och en text av henne. Hur orkestern skulle se ut var inte bestämt när jag kom in i processen.

Som dirigent vill man ha ett partitur i handen att fundera över. I stället var det nu några skisser som angav att ungefär att ”det här skulle kunna vara en aria”. Marika Feinsilber, som står för scenografi och kostym, hade redan vackra skisser och idéer, men vi andra hade inte mycket att hålla oss till.

Men Osada hade väl bestämt vad det skulle handla om?

Det var inte en uppgift för honom utan för Kerstin Perski. Hennes text var klar och hon hade idéer om vad som skulle kunna vara musikaliska höjdpunkter. Men musiken skulle komma sedan. Det dröjde, ganska länge. När vi till slut hade fått första akten trodde Moto inte att han skulle hinna det hela och vill skjuta uppförandet till nästa år.

Då drog vi i alla gasreglage vi kunde för att få honom att öka tempot. Magiskt nog rasslade det till och scenerna kom successivt fram. Ibland var de skissartade, till exempel bara en sångstämma och klaver. Repetitören Magnus Svensson och jag fyllde ut så att det blev ett färdigt partitur. De sista scenerna fick sångarna först sedan de hade kommit till Vadstena.

Du blev alltså medkompositör?

Litegrann. Men det finns inte en ton som inte är Osadas. Vi har fyllt ut med hans egen musik. Det är som att färgsätta en svartvit bild.

Förklara närmare.

Det handlar om instrumentation. En melodi kan instrumenteras hur olika som helst – med engelskt horn, ett ensamt piano, en violin eller som en sångstämma. Ett exempel är recitativscenen mellan kejsaren och Li Si, en av sönerna, där kejsaren skriver ett brev. Den har vi har instrumenterat i Moto Osadas anda. Det kändes väldigt kreativt.

Hur skiljer det sig att dirigera äldre musik och nyskriven, där tonalitet och rytm kan vara svårare att uppfatta för en ovan lyssnare? Du har talat om att det ska svänga och ny musik svänger väl inte som Bach och Mozart?

Eh ... (lång eftertanke). Det rör sig på två plan. För det första är det bara Mozart som kan svänga som Mozart och Beethoven som Beethoven. I stället för ”svänga” kan man tala om att få musiken att leva. Modern musik kan vara svår att få att leva så att den som aldrig hört stycket förut säger ja till den omedelbart.

JOHAN LJUNGSTRÖM

Med pinne, hand och blick. ”Man måste ha stark ögonkontakt.”

DAVID BJÖRKMAN är född i Skellefteå 1973 och har studerat violin vid Framnäs folkhögskola, gått musikerlinjen vid Göteborgs universitet, har varit konsertmästare vid Norrlandsoperan och violinist i Sveriges Radios Symfoniorkester. Han utbildade sig till dirigent vid Musikhögskolan med lärare som Jorma Panula, Cecilia Rydinger Alin, Esa-Pekka Salonen och Sixten Ehrling.

Han har arbetat med de flesta professionella orkestrar i Sverige och har dirigerat flera baletter på Stockholmsoperan. Vid Vadstena-Akademien har han dirigerat fem nyskrivna operor: Paula af Malmborg Wards *Ärret* (2004), Moto Osadas *Four Nights of Dream* (2008), Daniel Nelsons *Stolthet och fördom* (2011), Kerstin Ekmans/Marie Samuelssons *Jorun orm i öga* (2013) och nu *Son of Heaven* av Osada (2015).

Min enda möjlighet som utövare att nå fram till dig med musiken är att jag har gjort den till min egen. Det gäller i hög grad modern musik.

I äldre musik har ju lyssnarna fler referenser.

Det behöver inte vara färre referenser i ny musik, för där har man faktiskt flera referenspunkter bakåt i musikhistorien än vad Beethoven hade när han skrev sin Fidelio. En tonsättare av i dag har frihet att bryta in med exempelvis ett romantiskt ackord som ger oss andra referenspunkter. För dirigenten kan nyskriven musik vara öppnare; man behöver inte förhålla sig till en hel uppförandetradition som när man ska dirigera Janáček's Jenufa eller Mozarts Trollflöjten.

I Son of Heaven var sångarna i viss utsträckning instängda i skåp. Var det inte svårt att dirigera?

Haha, ja det var det första gången. Tack och lov slapp jag dirigera garderoberna. I sina rörelser gick de på musikaliska nycklar för att hålla reda på åt vilket håll de skulle röra sig. De hade haft särskilda garderobs-rep tillsammans med Clara Svärd, rörelseregissören, och de löste problemet fast de inte alltid kunde se de andra lådorna. Jag beundrar sångerskorna som stod ut med att ha små, små sångpartier och tillbringa mesta tiden tysta i lådor.

De gjorde det stilfullt. – Vad dirigerar man egentligen med förutom taktpinne? Finns det en överenskommen repertoar av gester?

Det är både personligt och universellt, inte som ett no-spel där vissa gester betyder exakt det ena eller det andra. Mycket minspel är universellt. Om jag till exempel har en sån här blick (tittar intensivt på mig) betyder det att strax kommer den upptakt som vi alla ska vara tillsammans på. Man måste ha stark ögonkontakt. Jag dirigerar mycket med blickar.

Inför en insats gör dirigenten ett för mig egendomligt förslag. Hur fungerar det?

Om jag kastar upp den här saken i luften och sen fångar den i handen, *bong!*, så vet alla när den ska landa. Dirigenten härmar kastgesten med armen. Här är startpunkten, i midjehöjd, så höjer jag armen och då vet orkestern att jag kommer att landa här nere igen, *bom!* I botten på slaget börjar man spela samtidigt.

Kan en dirigent höja en sångares prestationer?

Man kan hjälpa sångaren att tänja sina gränser, få henne eller honom att känna sig fri att ge sig ut i andra stratosfärer. De kan få någonting att stå på. Man vill ge sångarna frihet att gå utanför det de redan kan. De kan bli nyfikna och vilja upptäcka mer i musiken. Då får man mycket tillbaka. Det handlar verkligen om samarbete.